

ספיר וירחלום

אוצר של אבני חושן, פנינים יקרים
חידושים, ביאורים ורעיונות נפלאים
שזורים ומשולבים סיפורי צדיקים
בדרכי טובים ואורחות ישרים

ימי הפורים

משיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א
אב"ד "באר ישראל"
וריש מתיבתא "עוז והדר"

מהדורת "קרן טללי ברכה"

אוצר פניני החסידות
שעל ידי מכון "אור לישרים" ירושלים - נהריה
תשפ"ד

בס"ד

כל הזכויות שמורות

"באר ישראל"

מוסדות תורה וחסד

Be'er Israel

Tora and Chesed Institutions

ע"פ דין תורה, ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות, חל איסור להעתיק, לצלם, להדפיס, לתרגם או לאחסן במחשב או לקלוט בכל דרך שהיא כל חלק שהוא מן הספר. וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס. ואין הספר נמכר אלא על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין, ושארית ישראל לא יעשו עוולה.

נדפס בארץ ישראל

על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת

לשמיעת השיעורים: 02-803-9999

||||| הפצה והזמנות: היכלי תורה |||||

באירופה:

TEL. 44-191-430-0333

TEL. 44-191-430-0555

באר"ב:

TEL. (718) 437-0054

FAX. (718) 437-3514

בארץ ישראל

טל. 02-9924603

פקס. 03-5435884

תמונות כלי הבסף מקולקציית יעקב מרדינר,
המופיעות בכריכה ובשערים, באדיבות חברת "הצורפים"

HAZORFIM
SINCE 1952

סדר ועימוד: ש"ס

עיצוב כריכה ושערים: **מוטינאה**

הוא חדש אדר חדש אדר ראשון ופורים קטן

שמור את חדש האביב

אחת המצוות העקרויות שבתורה, שבה תלויים עניינים רבים ומהותיים, היא מצוות קדוש החדש ועבור השנה. מצוה זו, המוטלת על הסנהדרין, היא אחד מתפקידיה הבולטים של בית הדין הגדול, ומשמעותה המעשית היא קביעת לוח השנה היהודי. שני מאורות נתלו ברקיע ביום הרביעי למעשה בראשית, על מנת 'להבדיל בין היום ובין הלילה' ולקבע על פיהם את לוח השנה, כמו שנאמר: 'והיו לאתת ולמועדים ולימים ו לשנים' (בראשית א יד).

השמש והירח נעים במסלול קבוע סביב כדור הארץ, ועל פי מחזוריותם קבעו בני האדם מאז ומעולם את תקופות הזמן ואת לוחות השנה.

הקביעה הנפוצה היא על פי מסלולה של השמש. מסלול זה אורך שלש מאות ששים וחמשה יום, וחמש שעות ותשע מאות תשעים ושבעה חלקים וארבעים ושמונה רגעים.

פרק זמן זה נקרא 'שנת החמה', במהלכו משלימה החמה את מסלולה, ועל פיו קבעו רב אמות העולם את לוח השנה שלהם.

לעמת מסלולה של השמש, משלים הירח את מסלולו פעם בשלושים יום בקרוב, כאשר הוא 'נולד' מחדש בכל שלושים יום, ובמהלך שנת חמה אחת הוא משלים את מסלולו שתיים-עשרה פעמים בקרוב, ובשל כך נקבעה השנה לבעלת שנים עשר חדשים.

אך מספר זה אינו מדויק, ולאמתו של דבר הוא עומד על עשרים ותשעה יום ושתיים עשרה שעות ושבע מאות תשעים ושלושה מתוך אלף ושמונים חלקי השעה.

פתוצאה מכך, שנת הלבנה עומדת על שלש מאות חמשים וארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות ושבעים וששה חלקים.

מנין זה יוצר פער של קרוב לאחד עשר יום בין שנת הלבנה לשנת החמה, ומצריך להתאים את לוח השנה הירחי עם שנת החמה.

אחרת, בתוך עשר שנים יחול חג הפסח בעצומו של החרף, וחג הסוכות שהוא חג האסיף, יחול בחדש סיון שהוא זמן הקציר, וכעבור פחות מעשרים שנה יחולו חג תשרי באביב וחדש ניסן בסתו.

לאור זאת צותה אותנו התורה (דברים טז א): 'שמור את חג האביב ועשית פסח לה' אלהיך, כי בחדש האביב הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה', כלומר, יש לעבר את השנה הירחית, ולהוסיף חגש כפי הנדרש על מנת שחג הפסח יחול באביב, שכן בחדש האביב הוציאנו הבורא ממצרים (ר"ה כא, סנהדרין יג).

הוספה זו המכונה 'עבור השנים', היתה נעשית על ידי הסנהדרין הגדולה בראשות הנשיא, אך כחלף השנים, לאחר חרבן בית המקדש והתמעטות החכמים הסמוכים, ובגבר גזרות השמד ושבוש הדרכים, יסד הלל נשיאה - נכדו של רבי יהודה הנשיא, שהיה אחד מנשיאי הסנהדרין האחרונים, את חשבון העבור. הוא קבע את לוח השנה על פי כללים ויסודות ברורים, ועבר את השנים כלן מאז ועד היום.

על פי הלוח, מחלקות השנים למחזורים של תשע-עשרה שנים, שכן על פי החשבון, בכל תשע-עשרה שנות חמה עולה ההפרש בין שנות הלבנה לשנות החמה לשבעה חדשים בדיוק, ועל כן קבע ששבע שנים מתוכן תהיינה מעברות.

על פי מחזור זה, לרב, פעם בכשלוש שנים מתווסף לשנה חדש, והוא חדש אדר שנכפל לשנים; אדר הראשון ואדר השני. מפני שכן למדו חכמינו (מכילתא דרבי ישמעאל מס' דפסחא ב), שיש להוסיף לשנה את החדש הסמוך לחדש האביב הוא חדש ניסן.

משלוח מנות בפורים קטן

בדינו של חדש העבור נחלקו חכמינו (מגילה ו): בעוד לדעת התנא הקדוש רבי אליעזר בן רבי יוסי יש לחגג את ימי הפורים באדר הראשון, קבע הנשיא רבן שמעון בן גמליאל את ימי הפורים לחדש אדר השני, כרמוז בכתוב (אסתר ט כט): 'ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תלף לקים את אנגרת הפורים הזאת השנית', וכן נפסק להלכה.

אמנם, אף שאת ימי הפורים אנו חוגגים באדר השני בלבד, אף אדר הראשון הוא חדש שמחה, וימי י"ד וט"ו שבו אסורים בהספד ותענית, בדומה לימים אלו שבחדש אדר השני שבהם חלים ימי הפורים.

בשל כך מכנים ימים אלו 'פורים קטן'. אין הם ימי שמחה כחג הפורים, אף מעט שמחה נוהגת בהם.

וכתבו רבותינו בעלי התוספות (שם ד"ה ורבי), שיש שנוהגים לעשות ימי משתה ושמחה גם באדר הראשון. טעמה של שיטה זו ונמוקה, מדברי הברייתא שבה נאמר שאם קראו את המגלה באדר הראשון ונתעברה השנה - יש לחזר ולקרותה שוב באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגלה. לפיכך לא יצאו ידי חובת קריאת המגלה באדר הראשון, ויש לחזר ולקרותה באדר השני דוקא.

מכך נראה שמצות משתה ושמחה נוהגת אף באדר הראשון.

אף דחו בעלי התוספות את שיטתם, שכן בברייתא אחרת נאמר שרק לענין אסור הספד ותענית שוים שני החדשים, אף שאר מצות היום נוהגות רק באדר השני.

אמנם רבנו הר"ן כתב, שהטעם שבאותה ברייתא לא נאמר שגם משתה ושמחה שוים בשני החדשים, הוא מפני שאסור הספד ותענית נלמד מן המלים 'שמחה ומשתה' האמורים במגלת אסתר (ט יט), ואם אסור הספד ותענית נוהג גם באדר הראשון, אין ספק שגם סעודת פורים נוהגת בו.

ואכן, רבנו יחיאל מפריז, מגדולי רבותינו הראשונים, היה רגיל להרבות בסעודה בפורים קטן כמשמעות לשון המשנה (ט"ז או"ח סי' תרצו סק"ב).

ולכאורה, על פי דיוק זה בדברי המשנה, יהיה עלינו לקיים בפורים קטן גם את מצות משלוח מנות, אלא שבעלי התוספות לא עסקו בשאלה זו כלל, וכתב הר"ן שכיון שמשלוח מנות הוא מענין מתנות לאביונים, ומצות מתנות לאביונים נוהגת רק באדר השני, גם משלוח מנות אינו חובה באדר הראשון.

והעיר על כך הגאון רבי אברהם שמואל בנימין סופר זי"ע בספרו 'כתב סופר' (פר' תצוה), שלולא דברי הר"ן נראה לומר שמצות משלוח מנות שייכת לסעודת פורים, כיון שענינה הוא הרבות רעות, כאוהבים וידידים המשלחים זה לזה מנות מסעודתם לאות ידידות. וכן נראה מפסקו של רבנו ה'מגן אברהם', שכתב (או"ח סי' תרצה ס"ק יב) שמי שאוכל על שלחן אחרים ולא הכין לעצמו סעודה, פטור מלשלח מנות.

זוהי הסבה שבפעלי התוספות לא התייחסו לשאלה זו, כיון שמצות משלוח מנות תלויה במשתה ושמחה, ודין אחד להם.

מכאן מסיק בעל ה'כתב סופר' דבר מחדש: המחמיר להרבות בשמחה בפורים קטן כהכרעת רבנו הרמ"א, יהיה גם לשלח מנות לרעיו, כי מצוה זו תלויה בזו, והמחמיר בכך עליו להחמיר בכך, ולא לנהג כצד עין המרבה בסעודה לעצמו ואינו מהנה אחרים עמו.

ולאור דברים אלו, תתבאר באופן נפלא חתימת דברי הרמ"א ששים במלות הכתוב בספר משלי (טו טו): 'וטוב לב משתה תמיד', ואלו הן המלים החותמות את חלקו הראשון של ה'שלחן ערוך' הוא חלק 'ארח חיים'.

לדין זה יחד רבנו יוסף קארו סימן שלם ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' תרצז), הוא הסימן האחרון בחלק 'ארח חיים', ועל דבריו הוסיף רבנו משה איסרל"ס, הרמ"א, את שיטת המחייבים במשתה ושמחה גם באדר הראשון שהובאה בתוספות, ואף שנדחתה, יש להרבות מעט בסעודה בימים אלו כדעת המחמירים.

על חתימה זו צטטו על ידי הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות מברודי בחבור 'שערי תשובה' (שם סק"ב), דברי הגאון רבנו חיים יוסף דוד אזולאי, החיד"א זי"ע, בספרו 'ברכי יוסף' (סק"ב), שקשר בין חתימתו של הרמ"א את חלק 'ארח חיים' במלים 'וטוב לב משתה תמיד' לפתח דבריו בחלק זה במלים 'שויתי ה' לנגדי תמיד'. חתימה מעין הפתיחה.

ואלו רבי אפרים זלמן עצמו, הסביר את כוונת הרמ"א לרמוז שטוב לנהג בשני החידשים משתה ושמחה, הן באדר השני והן באדר הראשון. ורמז לדבר בגימטריא של המלים 'משתה טוב' העולות כמנין 'אדר ראשון'.

בדרך נוספת הסביר הגאון מברודי, שכונת הרמ"א היא לרמוז למה שכתב בהלכות ימי החנכה, שבהם יש קצת מצוה ברבוי הסעודות, ועל ידי אמירת זמירות ותשבחות בעת הסעודות הופכות הן לסעודת מצוה.

וכך יש לנהג גם בסעודת פורים קטן שאינה סעודת מצוה מעקר הדין, לומר בה זמירות ותשבחות הרמוזות ב'וטוב לב משתה תמיד', כפי שאמרו חכמינו (ערכין יא.) על הפסוק 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל' (דברים כח מז): "איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב - הוי אומר זה שירה".